SPAŢIUL MIORITIC AL LUI LUCIAN BLAGA

-dosar de receptare în critica filosofică-

Eugeniu NISTOR

Abstract

In this synthesis we are going to render some of the most important, most spectacular and richest critical 'echos' directed to Blaga's work. These come from the most remarkable representatives of our culture and philosophy and are registered in a troubled time, which was not favourable to original cultural manifestations, like that on the eve of the Second World War.

Întâmpinând cu entuziasm apariţia *Spaţiului mioritic* în revista *Vremea* (din 3 ianuarie 1937), printr-un articol sugestiv intitulat "O filosofie a sufletului românesc", Constantin Noica analizează teoria blagiană asupra culturii române, evidenţiindu-i însemnătatea şi deplânge dezinteresul presei noastre pentru această lucrare. După cum reiese şi din prefaţa cărţii sale *Pagini despre sufletul românesc (1944)*, care se dorea o istorie a filosofiei româneşti, cerută prin Institutul român din Berlin, îndemnul la această faptă i-l datora profesorului Sextil Puşcariu – marele protector al lui Lucian Blaga – căruia, scrie Noica, îi "exprim aici un gând de respectuoasă recunoştinţă pentru tot ce am câştigat adâncindu-mă în lumea duhului românesc" (*Vol. cit.* – p. 5).

Noica susţine că ceea ce în teoriile filosofice se numeşte cu dispreţ "cultură minoră", nu reprezintă întotdeauna şi "inferioritate calitativă", căci "cultura noastră populară, deşi minoră, are realizări calitativ comparabile cu cele ale marilor culturi" (*Vol. cit.* – p. 7). Referindu-se la *Getica* lui Pârvan, în care acesta scria despre strămoşii noştri îndepărtaţi, plugari şi ciobani, locuind în sate şi cătune, care în sec. VI î. Chr. promovau o cultură prea puţin distinctă de cea a orăşenilor greci, Noica se arată revoltat şi, pe un ton categoric, scrie o frază memorabilă: "Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei". Cât priveşte mai vechea întrebare, dacă sufletul românesc este agrar sau pastoral, Noica arată că tot ce eate "nostalgic" şi setos de zări în fiinţa noastră, vine dinspre sufletul năpăstuit al păstorului, peste care a trecut "sufletul stătător al plugarului şi l-a pustiit; are să-l pustiască. Suntem ţara lui Cain, în care Abel n-a murit încă de tot" (*Vol. cit.* – p. 40). Despre "bisericuţele noastre", care ştim câtă încântare şi ce impresii tulburătoare îi sugerau filosofului din Lancrăm, Noica spune că ele "dezvăluie o altă dimensiune a sufletului românesc", şi anume, "dimensiunea noastră uitată" (*Vol. cit.* – p. 43), aceea care vine din transcendent pe o aripă de gând sofianic şi coboară în adâncurile noastre de suflet, mijlocindu-ne cumva chiar relaţia cu divinitatea. "Cel mai personal dintre creatorii noştri de azi – scrie Noica, referindu-se la discursul rostit de Blaga la primirea în Academia Română –, face elogiul a tot ce e impersonal, anonim, anistoric în sufletul românesc" (*Vol. cit.* – p. 27). Este

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

comentat, în filosofia lui Blaga, raportul dintre cultura minoră şi cultura majoră, diferenţiate nu de "proporţii" şi "mărimi", ci doar de "vârstă". Arătând că teoria lui Blaga despre vârsta unei culturi poate fi privită ca "o structură autonomă" (încât, uneori, să înregistreze chiar o "copilărie eternă"), Noica conchide că "Filosofia lui Blaga e o filosofie a apriorismului stilistic, prin care singură poate face ştiinţă, artă, religie, o conştiinţă omenească" (*Vol. cit.* – p. 28). Tendinţa românească de a face o "cultură mare", nu este condiţionată de apariţia insului genial, ci – repetă el ideea filosofului din Lancrăm – trebuie căutată în satul nostru patriarhal, "care ne ţine la îndemână acest apriori stilistic (...), cel mai bun rezervor de creaţie românească înaltă" (*Vol. cit.* – p. 29). Dacă însă viitorul culturii minore nu poate fi *monumentalitatea*, cel al culturii majore înregistrează şi el un neajuns: îndepărtarea de natură, de "mumele" goetheene.

Referindu-se la inestimabila valoare a poeziei populare *Mioriţa*, Noica elogiază adânca intuiţie blagiană, prin care specificul filosofiei româneşti a fost teoretizat magistral în *Spaţiul mioritic*, arătând că cercetătorii şi savanţii de azi "cultivă nu spiritul *Mioriţei*, ci *mioriticul*, între aceşti termeni fiind cuprinsă chiar oscilaţia noastră sufletească". Prin *Mioriţa*, prin "mioritic, prin "mioritism" – scrie Noica – "Am intrat şi în materie de cultură în aventura istoriei" (*Vol. cit.* – p. 31).

Susţinător ardent al viziunilor, categoriilor şi particularităţilor cu conţinut etnic, Vasile Băncilă a văzut în autorul *Spaţiului mioritic* un gânditor profund şi original, care îşi întemeiază întreaga sa creaţie filosofică pe o caracteristică transcendentă, şi anume – "energia românească" – subliniind apoi în scrierile sale, argumentat, că "Blaga e crainicul în filosofia generală a mătcii noastre stilistice, a ceea ce e mai de preţ în marea hieroglifă a dăinuirii noastre" (*Lucian Blaga, energie românească*, p. 235). În cursul lunii noiembrie 1934, Vasile Băncilă publică, la invitaţia revistei *Gând românesc*, articolul "Censura transcendentă", urmat în decembrie, acelaşi an, de altul, de această dată tipărit în paginile revistei *Gândirea*. Dar şi în anul următor se arată interesat de opera (încă) tânărului gânditor din Lancrăm, ţinând la Brăila şi Tecuci două conferinţe despre filosofia acestuia. La 25 februarie 1936, V. Băncilă rosteşte la Cluj o conferinţă despre Blaga, organizată de gruparea revistei *Gând românesc*, în cadrul ciclului "Energii ardelene". Drept recunoştinţă pentru ataşamentul arătat filosofiei sale, Blaga publică în nr. 5/ 1935 al revistei *Gândirea* un capitol din *Spaţiul mioritic*, dedicat eseistului brăilean, ca şi volumul ce avea să vadă lumina tiparului în anul următor – acest gest constituind punctul de plecare al studiului *Lucian Blaga – energie românească*, publicat, mai întâi, în foileton în coloanele revistei conduse de Ion Chinezu, în cursul anului 1937, şi apoi, în volum (în 1938), fiind prima lucrare de exegeză consacrată filosofului. Dar să extragem din studiul lui Vasile Băncilă ideile directoare ale operei filosofice blagiene, care, în viziunea sa, "reprezintă ultima expresie majoră a destinului cultural românesc" (*Vol. cit.* – p. 85). Băncilă încearcă să argumenteze că traiul îndelungat al lui Blaga printre străini şi dorul de casă, au avut o anumită contribuţie la conceperea acestei excepţionale opere, căci *"Spaţiul mioritic* este măcar în parte expresia unei nostalgii" (*Vol. cit.* – p. 101). Un alt punct de sprijin al filosofiei blagiene este identificat de exeget în curentul etnic şi religios al *Gândirii*, la care Blaga (adăugăm noi) a colaborat mai bine de douăzeci de ani. Dar intuiţiile şi atitudinea blagiană, în afară de "fondul cosmicist ţărănesc", angajează categoriile organizării logice, însă cu corespondenţele lor identificate de Băncilă în etnic. *Prima* dintre acestea o constituie "categoria ţărănească a esenţelor ontologice", care înseamnă forţă diversificatoare şi unificatoare, viziune asupra individualului şi a generalului, "feerie de forme" şi putere creatoare. *A doua* este o viziune asimetrică, care imprimă conştiinţei sale un anumit dinamism şi o împiedică să sfârşească în "armonii rigide". Spunând ca Băncilă: "stihialul acesta, ca elementaritate ontologică şi ca dinamism, reprezintă una din dominantele operei lui Blaga. În filosofia sa el se vede mai ales în concepţia pe care şi-a făcut-o despre stil" (*Vol. cit.* – p. 140). Categoria *dogmaticului*, susţine Băncilă, reprezintă voinţa lui Blaga de a se apropia "de fondul

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

sublim al lucrurilor", mizând însă pe al doilea "moment principal" (al dogmei) – adică pe *transfigurare*. În această chestiune însă contribuţia etnică "nu i-a putut fi de folos lui Blaga", susţine exegetul, "de aceea aici va apare cea mai însemnată deosebire între dogmaticul lui Blaga şi atitudinea ţărănească" (*Vol. cit.* – p. 146). *Miticul şi divinul*, "adună apele a două categorii cunoscătoare, prin care primordialitatea mitologică (uneori numită "mitosofică") şi "realitatea metafizică", a Marelui Anonim, se solidarizează – Blaga fiindu-i "debitor poporului român în ceea ce priveşte duhul mistic" (*Vol. cit.* – p. 150). Căci, susţine Băncilă, în "suveranitatea ontologică" a titulaturii voievodale "Măria Sa" (derivând din "Mare", "Marele") ar trebui să recunoaştem ceva din natura sacrală a Marelui Anonim "uns de ideaţia românească, aşa cum s-a realizat în filosoful ei, pentru a lua loc pe tronul împărăţiei lumii" (*Vol. cit.* – p. 151). În *cea de-a şasea* categorie, *agnosticismul înţelegător*, misterului canonic autohton îi corespunde "teoria censurii transcendente". Punctul comun, în gnoseologie, Băncilă îl identifică în "intuiţia rostului şi a tâlcului, pe care atât viziunea lui Blaga, cât şi ideaţia ţărănească le caută peste tot şi cred oarecum instinctiv în ele" (*Vol. cit.* – p. 157). Dar primul exeget însemnat al operei filosofului ardelean, se arată impresionat nu numai de fondul ideilor acestuia, ci şi de "limba muşchiuloasă", întrebuinţând adesea expresii arhaice şi regionale, care îi dau atât un anumit farmec, cât şi o misterioasă încărcătură: "E un grai abstract, dar care-şi descoperă la fiece pas legăturile cu poporul, îşi descoperă rudele pe care le-a lăsat în sat..." (*Vol. cit.* – p. 217).

Concluzia lui Băncilă este că marele potenţial etnic al filosofului din Lancrăm trebuie căutat şi desluşit în "apriorismul etnic al fiinţei creatoare" (*Vol. cit.* – p. 221), care – trebuie subliniat – nu a fost absorbit de mediul geografic înconjurător, în chip spontan, ci îl avea depozitat în cele mai intime cămări ale inconştientului, ca parte a matricei sale stilistice, autorul *Spaţiului mioritic* fiind "stăpânit de suflul şi formele originilor noastre metafizice", tot "aşa cum Şcoala ardeleană a fost pandată de ideea originii noastre istorice" (*Vol. cit.* – p. 225). Exegetul scrie cu convingere despre un "blagianism filosofic", care a rezultat dintr-un "românism metafizic transfigurat şi anticipat", care "e un fel de epifanie etnică şi o subliniere a ceea ce e mai pur şi mai valid în istoria noastră", de peste două mii de ani. Căci, sinteza blagiană "este expresia unui popor de păstori, plugari şi băjenari, a unui patriarhalism luminos şi vânjos, hrănit de sucurile pământului şi, în acelaşi timp, îndrăgostit de cer... e prima fastuoasă luare de conştiinţă filosofică a unui popor". Aşa explică Băncilă devenirea lui Blaga, şi *explicarea* se face prin românism, după cum şi românismul poate fi explicat prin el, căci "acest gânditor a lucrat sub steaua lui, dar şi sub delegaţie etnică" (*Vol. cit.* – p. 230 – 231).

Revista *Gândirea* a apărut, iniţial, la Cluj, în 1921, sub direcţia lui Cezar Petrescu şi I. D. Cucu, ca publicaţie "literară, artistică şi socială", sediul ei mutându-se în anul următor la Bucureşti şi trecând sub conducerea lui Nichifor Crainic. Printre colaboratorii ei se numără: Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Cezar Petrescu, Tudor Vianu, Ion Petrovici, Mateiu Caragiale, Gib. Mihăescu şi alţii.

Revista se situează, încă de la primele numere, pe o linie tradiţională. Cezar Petrescu chiar susţinea, în numărul inaugural, că în faţa ofensivei şi agresivităţii "spiritului internaţionalist", publicaţia avea menirea să apere "românismul", adică ceea ce ţine de "sufletul naţional" şi de autohtonie. Această reacţie nu era nouă în cultura românească, gândiriştii susţinând, în fapt, ideea ruperii dintre cultură şi civilizaţie, dintre "formele" vieţii sociale preluate din occident şi sufletul neamului nostru, rămas încă în faza de simţire fragedă, aproape copilărească" şi de "tinereţe primitivă". Din orientările culturale ale veacului trecut şi începutul celui următor, *Gândirea* a împrumutat de la semănătorism ideea că *folclorul* şi *istoria* reprezintă domenii relevate ale etnicului nostru, deşi această viziune trebuia cu necesitate lărgită: "*Semănătorul* a avut viziunea magnifică a pământului românesc, dar n-a văzut cerul spiritualităţii româneşti" – susţinea în *Gândirea*, în 1929, Nichifor Crainic, în aticolul "«Sensul tradiţiei»" (*Puncte cardinale în haos*, p. 137).

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

Dar cum sensul literaturii şi ideologiei semănătoriste este localizat terestru şi subjugat politicului, Crainic doreşte ca "Pentru pământul pe care am învăţat să-l iubim din *Semănătorul*" să facem în aşa fel încât să vedem "arcuindu-se coviltirul de aur al Bisericii ortodoxe", căci gândirismul intuieşte "substanţa acestei biserici amestecată pretutindeni cu substanţa etnică" (*Vol. cit.* – p. 137). Urmarea acestui program era că în operele de cultură românească, alături de specificul nostru etnic, trebuia obligatoriu să sălăşluiască şi duhul ortodoxist, considerat ca esenţial pentru structura omului din popor. Orice s-ar spune, colaborarea de peste 20 de ani a lui Blaga la *Gândirea*, cronicile şi articolele de întâmpinare, admirative şi entuziaste, apărute la apariţia cărţilor sale, ca şi categoria sofianică din *Spaţiul mioritic*, îl apropie pe filosof de programul şi gruparea *Gândirii*, acest fapt datorându-se, cel puţin la început, şi bunei comunicări cu mentorul revistei. Relaţia amicală a lui Blaga cu Nichifor Crainic datează de prin 1919, când s-au cunoscut în casa lui Vlahuţă. Ea a continuat, susţinută de gesturi cordiale din partea ambilor scriitori, până în vremea războiului; Blaga rosteşte chiar, în aula Academiei Române, discursul de recepţie, la primirea în acest for a autorului *Ţării de peste veac*, rememorând cu acest prilej începuturile şi cadrul bunei lor prietenii.

În celebra sa carte, *Nostalgia paradisului* (publicată la Ed. Cugetarea Georgescu Delafras, în 1940, reeditată în 1942), Nichifor Crainic pune în discuţie problema stilului, o "chestiune stufoasă", şi încearcă să o determine în viziunea ortodoxistă a acestuia, socotind că inconştientul nu poate fi centru depozitar al "inspiraţiei", datorită apartenenţei (atât a inconştientului, cât şi a raţionalului) la "sfera biologică inferioară". Dar, dacă inspiraţia "nu poate ţâşni din inconştient, e posibil ca stilul să fie determinat de această subterană a fiinţei omeneşti" (*Nostalgia paradisului* – p. 229). Lăudându-l atât pe scriitor, cât şi pe filosof, căci "un Lucian Blaga nu se găseşte la toate răspântiile, atât de puţine ale tinerei noastre culturi autohtone" (*Vol. cit.* – p. 239), Crainic îşi propune să reliefeze cu ce contribuţii vine acesta "în sprijinul gândirii ortodoxe". Şi conchide că, de fapt, acest "sprijin" este o lovitură sub centură dată ortodoxismului. Căci, situând geneza stilului în inconştient şi ideea sofianică, a transcendentului care coboară, tot în acelaşi sediu, Blaga comite o erezie faţă de doctrina religioasă naţională care – susţine teologul – în formarea culturii folclorice nu "lucrează asupra sufletelor" pe calea inconştientului, ci pe calea "sentimentului". Concluzia lui Crainic este că "Sofianismul care dă într-adevăr nota fundamentală în unitatea stilului bizantin, nu este, după cele spuse până acum, o categorie abisală, ci o parte integrantă a celei mai luminoase conştiinţe ortodoxe" (*Vol. cit.* – p. 234). Dar puncte de divergenţă între şeful *Gândirii* şi Lucian Blaga au existat încă din 1936, când acesta publică articolul "Transfigurarea românismului" (cuprins apoi, în acelaşi an, în volumul *Puncte cardinale în haos*), din care rezultă clar conservatorismul teologului: "Ne trebuie neapărat o filosofie românească? De ce? Numai ca să ne luăm la întrecere cu alte neamuri, care poartă, într-adevăr cununa geniului speculativ?" (*Puncte cardinale în haos* – p. 201), se întreabă acesta, explicând că, departe de a fi înapoiaţi, românii, chiar dacă nu au creat anumite "forme de cultură", după modelele occidentului, contribuţia lor spirituală în lume trebuie judecată după "natura sufletului". Durerea cea mare a lui Crainic este însă că "Lucian Blaga preconizează o metafizică românească elaborată din superstiţiile folclorice, din miturile indiene şi din ereziile creştine, toate elemente antiortodoxe" (*Vol. cit.* – p. 201), continuând apoi, imediat, că "nu ajunge să ai o identitate etnică şi să emiţi o năzbâtie pentru a face filosofie autohtonă" (*Vol. cit.* – p. 202). Căci o "filosofie românească" ar trebui să sublinieze "măcar o latură a sufletului românesc", şi, desigur, Crainic se gândea la "latura" religioasă, exprimându-şi părerea de rău că nu poate desluşi "nici o afinitate între metafizica poporului român şi ideea aşa de originală a Marelui Anonim, biet satrap al cerului speculativ, îngrozit că pigmeii din lume ar putea să-i uzurpe tronul" (*Vol. cit.* – p. 202). Şi ironic, dar şi caustic şi dispreţuitor, Crainic avertizează că "Cei câţiva snobi din viaţa intelectuală se pot entuziasma de asemenea idei originale, dar modul e izolat, osândit să dispară în marea moartă a sterilităţii" (*Ibidem*). Noi aici am sesizat doar câteva

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

neaderenţe ideatice formulate în scris, între Blaga şi mentorul *Gândirii*; acestea sunt urmate de altele şi altele, până când relaţia amicală şi colaborarea filosofului cu gândiriştii a încetat; urmează apoi o altă etapă, concretizată prin atacurile din paginile revistei îndreptate împotriva sa. În numărul din septembrie 1940 al *Gândirii* este inserat articolul filosofului Ion Petrovici, intitulat "Consideraţii cosmogonice", în care acesta respinge categoric viziunea blagiană din *Diferenţialele divine*, arătând că e greu de acceptat "o teorie brutal-antropomorfică, în care toată activitatea creatorului e stăpânită pur şi simplu de spaima unei detronări eventuale" (*Gândirea*, XIX, nr. 9/ sept. 1940, p. 584), şi reflectând asupra teoriei lui Blaga referitoare la imperfecţiunile universului, îi opune explicaţia lui Leibniz, conform căreia o lume perfectă s-ar confunda chiar cu creatorul. Dar, peste câteva luni, *Gândirea* publica un articol al teologului Dumitru Stăniloae, intitulat "Despre dogmă", în care Blaga este criticat că, în *Eonul dogmatic*, i-a dat noţiunii de dogmă un sens neortodox, care impune din capul locului o formulare antinomică. Toate acestea au fost doar uşoare înţepături însă, căci în 1942, după apariţia volumului *Religie şi spirit*, acelaşi D. Stăniloae îi dedică lui Blaga o întreagă carte: *Poziţia dlui Lucian Blaga faţă de Creştinism şi Ortodoxie*, în care scrie despre filosoful "categoriilor abisale", că "procedează cu religia ca unul care sugrumă pe cineva, spunându-i cuvinte de mângâiere" (*Vol. cit.,* Sibiu, 1942, p. 37). Abia mai târziu, în primul număr al revistei *Saeculum*, răspunde Blaga acestor atacuri, considerând că "ortodoxia este, prin formele închegate la care a ajuns, un admirabil factor *convingător*, dar geniul unui popor se manifestă şi aspiră la culminaţii pe temeiul şi în numele unui principiu creator" (*Saeculum*, I/ 1943, p. 5). Pentru ca peste câteva luni să publice (tot în *Saeculum*, I, nr. 3/ 1943) pamfletul "De la cazul Grama la tipul Grama", în care vorbeşte despre un popă, personaj "smerit şi cumsecade, care (şi aici se pare că îl atacă şi pe Ion Petrovici) "îşi vede de treburi, învăţând pe dinafară compendiile marelui gânditor român pe nume Găină, concurentul autohton cel mai redutabil al lui Kant şi Hegel", dar asta până când "s-apucă popa Grama să scrie broşuri de defăimare, de caricaturizare, de «denunţare»... (*Ceasornicul de nisip* – p. 270 – 271). Urmare a unei note publicate de teologul Petru Rezuş în revista *Altarul Banatului*, din care reiese că D. Stăniloae, în amintita lui carte, i-a dat "un răspuns atât de magistral şi de hotărâtor" gânditorului, încât acesta "şi-a mărturisit oficial regretul tipăririi acestei nenorocite opere filosofice", Lucian Blaga izbucneşte indignat: "Unde, când şi cum ne-am exprimat noi vreodată regretul, oficial sau neoficial, pentru tipărirea «nenorocitei scrieri»? (e vorba de *Religie şi spirit* – n.n.). Nu, onorabile, situaţia e tocmai dimpotrivă, iar nenorocita noastră operă sperăm să reapară, neschimbată, în noi şi noi ediţii, fiindcă e foarte citită tocmai în cercuri teologice" (*Saeculum*, II, 1/ 1944. p. 87). O altă situaţie conflictuală cu *Gândirea* se iveşte când un colaborator oarecare al acesteia (Ioan Coman) atacă ideile de bază ale studiului "Getica", publicat de Blaga în *Saeculum*, criticul vorbind despre "Getica stilistică" ca despre o simplă glumă, iar despre autorul ei ca despre "un îndrăgostit până la lacrimi de sistemul său filosofic", animat de convingerea că "spiritualismul geto-dac trebuie înghesuit în coşciugul topografiei stilistice", persiflându-l apoi pe filosof: "în definitiv, dacă putem să vârâm pe Iisus Hristos într-o cutie stilistică, de ce nu l-am vârî şi pe Zamolxis?", căci "Tăgada monoteismului şi nemuririi sufletului getic e organic legată de tăgăduirea divinităţii lui Iisus Hristos" (*Gândirea şi gândirismul* – p. 371). Acest atac al *Gândirii* vine după pamfletul "Iulian Apostatul", publicat de Crainic în 3/ martie 1943 al revistei unde Blaga este ba "apostat" şi creator de "basm filosofic", ba urmaş al lui Freud şi "săvârşitor de trăznăi". Dar filosoful nu-i va ierta pe gândirişti, nici lui Nichifor Crainic nu-i va rămâne dator şi în numărul inaugural al revistei *Saeculum* rememorează, cu neascuns reproş: "Mi-aduc aminte că unul din iniţiatorii ortodoxismului de la o cunoscută revistă literară, o personalitate de care mă simt altfel legat prin atâtea sentimente prieteneşti, publica, sunt vreo 10-12 ani de atunci, un articol în care se căznea să arate că apetitul metafizic al poporului român a fost pe deplin satisfăcut de doctrina ortodoxă" (*Saeculum*, I, nr. 1 – p. 6). Apoi demontează preceptul gândirist care susţine cu înverşunare că "ce nu e ortodox, nu e

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

românesc", fiindcă etnia noastră n-ar fi înzestrată cu "geniu metafizic", arătând că doctrina ortodoxă este gândită de sfinţii părinţi (care erau fie greci, fie sirieni, fie egipteni) şi însuşită de neamurile creştine (între care şi de români), avertizând însă că "Cel ce aderă total la ea, trebuie să renunţe la orice nou şi mare act de creaţie metafizică", ceea ce ar presupune transformarea filosofiei într-o "anexă teologică", cu care Blaga nu poate fi de acord, întrucât "idei filosofice nu tocmai ortodoxe pot să fie foarte româneşti când ele sunt ca atare, gândite întâia oară de un român" (*Saeculum*, I, nr. 1 – p. 4).

Este binecunoscută în epocă regretabila polemică între Lucian Blaga şi Dan Botta, având ca obiect de dispută tocmai paternitatea asupra ideilor expuse în *Spaţiul mioritic*, apărut în 1936. Fără a ne asuma sarcina ingrată de a împărţi dreptatea între cei doi statornici colaboratori ai *Gândirii*, suntem datori însă să venim cu unele clarificări de conţinut din care va rezulta, o spunem încă de pe acum, încercarea şi meritul filosofului român de a institui un concept cultural durabil care, după mai bine de o jumătate de veac, continuă să fie de actualitate. Polemica a fost stârnită de către Dan Botta, printr-o notă publicată în *Gândirea*. Acesta a prezentat la Radio Bucureşti, în 1934, conferinţele "Despre frumosul românesc" (21 iunie) şi "Ideea destinului în poezia populară românească" (26 februarie). Eseul "Frumosul românesc" – sintetizând cele două conferinţe radiofonice – a fost publicat, revizuit, în nr. 8/ 1935 al *Gândirii*. În miezul eseului Dan Botta se referă la poezia populară românească, pe care o ilustrează cu versuri din baladele "Mioriţa" şi "Meşterul Manole". Acelaşi eseu a fost inclus, cu oarecari modificări, în vol. *Limite* (colecţia *Gândirea*, Ed. Cartea Românească, 1936). În forma redactată şi publicată în revistă (*Gândirea*, 1935) Dan Botta a introdus şi o notă, din care citãm: "Ideile expuse aici au făcut obiectul a două cuvântări: «Frumosul românesc» şi «Ideea destinului în poezia populară românească», rostite la radio, către începutul anului 1934. Le-aş fi lăsat, poate, uitării dacă magistralul essay al domnului Lucian Blaga "Spaţiul mioritic", relevând ritmul ondulatoriu al spaţiului românesc şi punând în lumină funcţia lui creatoare de stil nu ar fi adus, indirect, confirmare a palidei mele intuiţii" (*Limite*, p. 316). Răbufnirea lui Dan Botta se datora, foarte probabil, tocmai publicării în paginile *Gândirii* (mai, 1935) a eseului "Spaţiul mioritic" – fragment din volumul blagian cu acelaşi titlu, component al încă neîncheiatei (atunci) *Trilogii a culturii*. Necunoscută lui Blaga, la apariţie, care era plecat din ţară la acea vreme, în străinătate (fiind consilier de presă al Legaţiei române din Viena) – nota inserată în *Gândirea* rămâne fără răspuns. Dar Dan Botta pune în circuitul cultural al vremii un alt atac împotriva filosofului în care îl acuză de uzurparea ideilor sale, anexând la finalul articolului său, intitulat "Românii, poporul tradiţiei imperiale" (Rev. *Dacia*, I, nr. 1/ 15 aprilie 1941), o notă de subsol, din care citãm fragmentul incriminator: "Aceste cuvinte au fost rostite la radio, în decembrie 1937. Ceea ce ele făureau – o nouă viziune a istoriei românilor – a început acum să prindă consistenţă prin reviste... Pe urmele popilor noştri s-a dezvoltat chiar o stranie floră. Tot aşa cum sunt puţini ani de atunci –, viziunea mistică a frumuseţii româneşti, dezlegată de noi din apele materne ale Thraciei, a cunoscut pe lângă marele public, sub numele bizar de teoria mioritică (de la frumosul cuvânt românesc mioriţă, mioară) o favoare excepţională. Istoricii literari vor avea să dezbată fenomenul acestei teorii, înfăţişate lumii sub forma unor opuri de dificilă *doxă germanică* şi pe care literatorii, care i-au făcut faima, au impus-o cu argumente extrase tot din modestele noastre lucrări" (*Limite*, p. 245). Sesizându-se la apariţia acestui material defăimător, care-i aducea o gravă atingere operei sale, Lucian Blaga a publicat în *Timpul* (26 aprilie 1941) şi apoi în *Ţara*, articolul polemic "Hazul ţărănesc al imperialului Botta", în care venea cu argumente decisive, între altele, referindu-se la temeiurile care stau la baza studiului său filosofic încriminat: "cu privire la spaţiul ondulat ca orizont subconştient al spiritului românesc (deal-vale, plai etc.)... această idee capitală am expus-o întâia oară, nu mai puţini ani în urmă, ci chiar acum unsprezece ani, într-un mic studiu intitulat "Simboluri spaţiale", care a apărut în *Darul vremii* de la Cluj (mai

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

1930). Acelaşi studiu a fost reprodus întocmai în *Rampa*, în august, acelaşi an (1930), într-un timp când, dacă nu mă înşel, Dan Botta colabora la acest ziar cu cronici literare..." (*Ceasornicul de nisip*, p. 264 – 265). În continuare, filosoful arată că "ideea spaţiului ondulat" a fost iscată de o convorbire cu scriitorul elveţian Hugo Marti, în cursul căreia au audiat împreună câteva discuri de muzică românească. Din dorinţa de a lămuri orizontul specific al doinei româneşti, comparativ cu cel al cântărilor populare româneşti, sub vizibila influenţă a morfologiei spengleriene, dar şi a sufletului paideumatic frobenian – Lucian Blaga aşterne pe hârtie câteva pagini memorabile, dintre care unele pasaje, aproape nerevizuite, vor constitui materialul unor capitole din *Trilogia culturii*. Şi, cum Dan Botta, în volumul *Limite* (colecţia "Gândirea", 1936) înşirase şi eseul "Unduire şi moarte", iar Blaga citează din această frază cu conţinut similar textului său ("Această idee a unduirii este inerentă fenomenului românesc".), filosoful exclamă ironic: "Uimitoare coincidenţă, nu-i aşa? Dl Dan Botta a intrat în ograda mea, a muşcat puţintel din mărul cel mai îmbujorat al gândirii, a sărit apoi iarăşi gardul, şi-acum, nu fără haz ţărănesc, aleargă şi ţipă pe uliţele satului: «prindeţi hoţul! prindeţi hoţul!»" (*Ceasornicul de nisip*, p. 267). În privinţa unei alte acuze care i se aduce, în chestiunea "tracismului", filosoful îl atenţionează cu gravitate pe Dan Botta că "despre tracismul românesc s-a vorbit cu prisosinţă şi din diferite părţi cu mult înainte de apariţia D-sale şi fără exaltări ilarizante. Nu mai departe decât subsemnatul mi-am început, în anul 1921, colaborarea la *Gândirea* cu un articol («Revolta fondului nostru nelatin»), în care puneam un răspicat accent pe fondul nostru tracic, deschizând o zarişte pe linia sângelui ancestral..." (*Op. cit.* – p. 268). Cum o parte din publicaţiile vremii "au lipsit de la datoria lor" şi au refuzat "să insereze răspunsul care li s-a dat", Dan Botta publică broşura, plină de revoltă şi năduf, *Cazul Blaga* (Bucureşti, Ed. Bucovina – I. E. Torouţiu, 1941), dedicată integral acestei probleme de anterioritate ideatică.

Este de notorietate în epocă îndârjita campanie critică dusă de sociologul Henri H, Stahl împotriva scrierilor lui Lucian Blaga şi, în special, a celor de filosofia culturii ale acestuia, în paginile revistei conduse de D. Gusti – *Sociologia românească* (nr. 11–12/ 1937; 1–3/ 1938 şi 4–6/ 1938). De altminteri, într-o confesiune târzie, urmărit, poate, de un sentiment de vinovăţie, Stahl chiar mărturiseşte: "Cu filosoful Lucian Blaga, încă de multă vreme am purtat oarecare polemici. Cam acre, dar pe care acum le voi relua pe un ton pe care l-aş vrea mai potolit, obiectiv critic" (*Eseuri critice*, p. 7). Nu ştiu ce fel de polemici o fi purtând sociologul nostru cu Blaga, poate orale, căci noi nu cunoaştem ca acesta să fi răspuns vreodată în scris atacurilor sale, ceea ce ne îndreptăţeşte să vorbim doar despre "atacuri", nu şi despre "polemici". Oricum, critica şi reproşurile pe care Stahl i le făcea filosofului sunt multe şi nedrepte. În primul rând, nu priveşte deloc cu ochi buni reducerea culturii la stil şi a stilului la o "categorie abisală"; cât despre "analiza fenomenului românesc, care ar putea fi folositoare, independent de caducitatea teoriei", nu scapă prilejul de a-şi picta demersul critic cu o ironie: "După cum am spus, deseori intuiţiile acestui psiholog şi mai ales analizele lui literare, sunt cât se poate de sugestive" (*Sociologia românească*, nr. 4–6/ 1938, p. 105). Şi apoi continuă cu încă o şugubeaţă constatare, afirmând că – în viziunea lui Blaga – "matricea stilistică este singura glorie, singura ispravă a acestuia" (*Ibidem*). Decupând din *Spaţiul mioritic* o afirmaţie a filosofului, prin care acesta susţine că, conceptul (de spaţiu mioritic) "ar putea fi un pervaz" pentru mai multe popoare, şi chiar şi pentru cele balcanice, asociindu-i şi alte *determinante stilistice,* comune atât sufletului românesc, cât şi celui balcanic (precum o viziune spaţială înrudită, o relativă unitate lingvistică, o apropiată atitudine religioasă, sentimentul sofianic, pitorescul şi sfiala în reprezentarea figurilor umane, idealul încununat de bărbăţie al haiducului ş.a.), Stahl doreşte, de fapt, să-şi convingă cititorii că întreaga teorie a lui Blaga este o construcţie literară şi nimic mai mult, adică o operă de imaginaţie. Să mai consemnăm că poeziei lui Eminescu criticul nu-i găseşte structura orizontică ondulatorie, de deal-vale (pe care, e drept, şi filosoful o sesizează în mediul acvatic); că păstorii

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

valahi – susţine acesta – nu sunt bântuiţi de un dor metafizic pentru plai, fiind îndemnaţi în a străbate dealurile şi văile noastre de necesităţile practice ale profesiunii lor: în căutarea de iarbă pentru turmele de oi; acelaşi motiv stând şi la baza amplasării stânilor. Dar Stahl nu este de acord nici cu explicaţia blagiană referitoare la aşezarea caselor de la şes, a arhitecturii rurale şi, în special, a bisericilor, nici la aceea privitoare la metrica poeziei populare, afirmând chiar – nici mai mult, nici mai puţin – că "Spaţiul mioritic este o sărăcire a peisajului adevărat românesc" (*Rev. cit.* – p. 109). În ideea transhumanţei mioritice, Stahl se declară de partea poetului Dan Botta "atunci când construieşte orizontul ciobanului mioritic între stânci şi ape şi-i înţelege sufletul în drumul lui median spre ape" (*Ibidem*). Deşi recunoaşte că în straturile lui ţărăneşti poporul nostru este purtătorul unei filosofii proprii, arătând că cercetarea acesteia a fost o bună iniţiativă a revistei *Gândirea*, criticul îl acuză făţiş pe Blaga că a confundat creaţia individuală cu creaţia populară, astfel încât în *Spaţiul mioritic* vom afla "ce crede d-sa personal despre poporul român, dar nu aflăm ce crede obiectiv poporul român" (*Sociologia românească*, nr. 4–6/ 1938, p. 110). Alte învinuiri îi sunt aduse lui Blaga pentru încercarea (greşită, spune el) de definire a satului românesc, ca fiind *sat-idee*, "care se socoteşte pe sine ca centrul lumii şi care trăieşte atemporal, în orizonturi cosmice, prelungindu-se în mit" (*Ibidem*, p. 112), adică, în fapt, pentru că propria experienţă de viaţă (copilăria sa în satul-idee) devine dovada forte că lucrurile sunt aşa şi nu altfel. Moartea nunţială din *Moriţa*, îi oferă un nou prilej lui Stahl să-i alăture ideii blagiene de nuntă mioritică în viziunea ortodoxistă, ideea de rit thracic al morţii, "purtătoare de har", susţinută de Dan Botta căruia – cum era de aşteptat – îi şi acordă premiul întâi!

Publicând în 1940 *Istoria filosofiei româneşti*, N. Bagdasar îi acordă lui Lucian Blaga ample spaţii tipografice în două importante capitole ale volumului ("Logica pură" şi "Filosofia culturii"), subliniind că dintre tinerii gânditori el este, indiscutabil, "înzestrat cu capul cel mai constructiv şi de o deosebită fecunditate", opera lui, constituită deja pe câteva domenii de bază ale filosofiei, fiind "produsul unui spirit ce se luptă cu mari şi vechi probleme filosofice, dar totuşi veşnic actuale, precum şi cu probleme pe care tot mai insistent şi le pune gândirea contemporană" (*Scrieri*, p. 128–129). Sprijinindu-se "pe o vie forţă dialectică", pe o rafinată "subtilitate", Blaga – arată Bagdasar – a lărgit recuzita terminologiei filosofice, introducând noi termeni pentru mai bună exprimare a conceptelor sale care, însă, îngreuiază "pătrunderea" prin lectură înlăuntrul sistemului său. El arată că, pe cât de "inventiv, constructiv şi fecund" s-a arătat Blaga în teoria cunoaşterii şi în metafizică, pe atât de profund şi original se manifestă în dezlegarea unor probleme de filosofia culturii. Păstrând tonul echilibrat, de lucrare dedicată *expunerii*, şi mai puţin interpretării filosofice, *Istoria...* lui Bagdasar îşi respectă această notă specifică şi în privinţa filosofiei blagiene.

În monumentala sa *Istorie a literaturii române* (din 1941), faimosul critic G. Călinescu îl înscrie pe "gândiristul" Lucian Blaga la capitolul "Noua generaţie – momentul 1933", având şi un subtitlu sugestiv: "Filosofia «neliniştii» şi a «aventurii». Literatura «experienţelor»", remarcând, de la bun început, că acesta este "cel dintâi care a încercat să ridice un sistem filosofic integral cu ziduri, cu «cupolă» şi să dea acestei filosofii o aplicare la realităţile naţionale", accentuând apoi că "oricât de nedumeriţi s-ar uita profesorii de filosofie universitară, adevărata gândire românească se inaugurează aici" (*Vol. cit.* – p. 951). Criticul descrie apoi cu limpezime gnoseologia blagiană şi "basmul Marelui Anonim", constatând dispariţia graniţelor între metafizică şi poezia propriu-zisă" (*Vol. cit.* – p. 952), pentru a-l impresiona apoi "puternica raţionalizare" a teoriei culturale a filosofului din Lancrăm, totuşi, "servilă gândirii germane" şi păcătuind printr-o "excesivă goană după categorii", după "forme" şi determinări rezumate toate într-o "matcă stilistică". Călinescu scrie apoi că "Elementele acestei filosofii existenţiale au fost aplicate la cultura română în volumul cel mai remarcabil şi mai însemnat – *Spaţiul mioritic* – care a stârnit un excepţional

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

interes în epocă, "încercarea fiind vrednică de laudă şi un pas mai departe spre conştiinţa de noi înşine" (*Ibidem*). Dar criticul îi reproşează filosofului superficialitatea informaţiei istorice şi literare de care dă dovadă, "generalitatea mistică" şi caracterul "prea speculativ" al studiului său. Călinescu surprinde cu uşurinţă că în textul blagian, "alături de categoriile universale de percepţie funcţionează şi nişte categorii de transcendenţă etnică", fapt care îl şi determină să afirme că exemplificările cu operele lui A. Pann şi I. L. Caragiale – ca dovezi ale construirii matricii stilistice autohtone – sunt din capul locului eronate, ambii proiectând în subconştient un orizont aprioric balcanic, şi nu mioritic. Căci spaţiul aprioric românesc este "plaiul, sfântul plai", criticul accentuând aici că, "deşi interesant şi valabil în parte", acesta nu a fost "confirmat de toată cultura română" (*Ibidem*). Lui Călinescu îi plac unele idei ale *Spaţiului mioritic*, între care şi afirmaţia lui Blaga referitoare la viaţa în comunitatea rurală românească: "A trăi la sat înseamnă a trăi în zarişte cosmică şi în conştiinţa unui destin emanat din veşnicie", în care descoperă un iz de semănătorism; dar constată şi slăbiciunea filosofului din Lancrăm pentru expresii şi sintagme inedite, sau mai puţin uzate, enumerând printre altele: "cunoaştere luciferică", "categorii abisale", "diferenţiale divine", "spaţiu mioritic" (de la *Mioriţa*), "aspect izvodal" (de la izvod), "personanţă" (de la per-sonare), "accent axiologic", "dionisiac", "apolinic, "faustic", "anabasic", "catabasic" ş.a. – dând, în acest caz, şi verdictul: "termenii săi sunt aproape beţie de cuvinte" (*Vol. cit.* – p. 953).

Pe marginea unei probleme controversate în epocă, publică Petru Comarnescu în nr. 5/ mai 1941 al *Revistei Fundaţiilor Regale*, la menţiunea "Note", articolul "O polemică în jurul spaţiului mioritic", arătând că, desfăşurându-se în jurul unor "idei capitale ale culturii noastre, această încrâncenată bătălie publicistică onorează societatea românească şi arată un nivel de civilizaţie înaintată" (*Kalokagathon*, p. 263). Făcând un rezumat al disputelor de presă purtate între Lucian Blaga şi Dan Botta, Comarnescu plasează începutul polemicii în aprilie 1941, ca fiind declanşat prin publicarea de către Dan Botta, în revista *Dacia,* a articolului "Românii, poporul tradiţiei imperiale" – fapt ce nu corespunde adevărului, deoarece, aşa cum am arătat anterior, primul *atac* al acestuia împotriva filosofului este înregistrat încă din 1935, prin publicarea unei note la finele eseului "Frumosul românesc". Vom trece peste "recapitularea" întocmită de Comarnescu, spre a ajunge mai repede la ceea ce ne interesează pe noi, adică la răspunsul întrebării – *cine are dreptate?* Dar iată şi dezlegarea: "Această polemică are meritul de a fi pus în discuţie idei şi atitudini majore, chiar dacă protagoniştii ei, mai cu seamă d. Botta, îţi lasă impresia a fi convinşi că lumea începe cu dânşii şi că numai în puterea minţii lor stă harul elucidării adevărurilor româneşti" (*Vol cit.* – p. 265). Obiectiv, criticul remarcă creşterea spirituală a lui Blaga care, dacă în lucrarea *Filosofia stilului* (din 1924) abia dacă îndrăznea să facă "exerciţii directe de rezumare a teoreticienilor germani", fără a se referi "la stilul propriu al ţării sale, stilul bizantin al bisericii şi al artei", a devenit în timp unul dintre cei mai sintetici şi mai originali gânditori "ai specificităţii româneşti, căpătând o întâietate calitativă, demnă de râvna şi invidia altora" (*Ibidem*). Însă monopolul "românismului" nu este nici apanajul lui Blaga, nici a lui Botta, precizează – pe bună dreptate – Comarnescu, numind o seamă de dascăli, scriitori şi artişti care "s-au ocupat de specificul românesc, de expresivitatea şi stilul neamului nostru" (între care îi aminteşte pe: C. Rădulescu-Motru, D. Caracostea, C. Brăiloiu, Camil Petrescu, Şt. Neniţescu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, D. Gusti, N. Iorga, V. Pârvan, Ovid Densuşianu ş.a.), concluzionând că nici unul dintre cei doi polemişti nu ar fi "tributari celuilalt, ci că amândoi sunt onest tributari atâtor înaintaşi" (*Vol cit.* – p. 266).

Un ecou al *Spaţiului mioritic* (dar şi o replică la *Schimbarea la faţă a României* a lui Emil Cioran) poate fi considerată şi lucrarea lui Mircea Vulcănescu *Dimensiunea românească a existenţei*, reprezentând textul revăzut şi adăugit de autor al unei conferinţe ţinute la Ateneul Român, în 10 ianuarie 1943. Lucrarea amplifică mai vechi obsesii ale autorului în chestiunea "românismului",

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

susţinute cu prilejul unor prelegeri publice precum: "Omul românesc" (1937) şi "Ispita dacică" (1941), dar şi unele idei de filosofia culturii schiţate de acesta în studiul "Existenţa concretă în metafizica românească" (1943–1944). Dedicată lui Emil Cioran, "Celui dornic de schimbare la faţă,/ acest răspuns/ din perspectiva veşniciei româneşti", lucrarea se înscrie pe glorioasa linie a definirii specificului nostru naţional, din perspectiva căreia au apărut în epocă numeroase studii de filosofia culturii. Dar să inserăm aici şi *răspunsul* lui Cioran la frumoasa dedicaţie a lui Vulcănescu, trimis de la Paris într-o epistolă din 3 mai 1944: "Dacă evenimentele n-ar fi fost aşa cum sunt şi eu n-aş fi buimăcit de ele, m-aş apuca să scriu complementul negativ al acestei superbe *Dimensiuni,* în umbra căreia puţinătatea mea se desfată, neînstare să reziste măgulirii. Cum aş putea asista pasiv la o dedicaţie înscrisă sub cea mai substanţială tâlcuire a întâmplării vlahe? Dacă răul în mine va fi odată atât de lucid pe cât a fost binele în tine, mă voi sforţa să întunec puţin icoana *Mioriţei*, să vorbesc şi de gălbeaza ei..." (*Dimensiunea românească a existenţei*, p. 8).

Vorbind despre omul românesc, Vulcănescu defineşte neamul, ca pe "o realitate care stă la încheietura metafizicii cu istoria", ca pe "o unitate de soartă de destin în timp" (*Vol. cit.* – p. 15), cu temeliile în datini şi în credinţe, în limbă şi în tradiţii, în virtuţi şi în gândire... Elementul sufletesc este furnizat de imboldurile care sălăşluiesc în fiinţa noastră şi care, frământate, plămădesc sinteza la care colaborează toate *ispitele*: ortodoxă, romană, bizantină, slavă, franceză, germană, evreiască, ungaro-polonă, balcanică, ţigănească, orientală, occidentală, ale Nordului (muntelui), ale Sudului (câmpiei) ş.a.m.d.

Referindu-se la configuraţia noastră sufletească, pe care o relaţionează cu orizontul spaţial în care s-a dezvoltat neamul, cu vecinătatea "unui spaţiu infinit ondulat", amintindu-i aici şi pe sociologul Henri H. Stahl, şi pe Densuşianu, şi pe Mehedinţi, şi pe Eminescu, Mircea Vulcănescu caracterizează *ispitele* ca fiind "rezumatul latent al experienţelor trecutului – personanţe, cum ar zice dl. Blaga – care caracterizează un suflet, care schimbă un orizont fizic sau spiritual" (*Vol. cit.* – p. 42).

Subiectul filosofiei lui Vulcănescu este *insul*, ca individualitate, cu singurătatea şi trăsăturile lui, cu fiinţa şi lucrul lui, situat atât în planul existenţei cotidiene, cât şi în faţa lui Dumnezeu. Sunt analizate esenţa, materia şi chipul lui, dar mai ales *firea*, ca substrat al insului, văzută însă tot în orizontul existenţei, pusă în relaţie cu natura, cu însuşirile şi relativa stabilitate a insului uman, care este, de fapt, "neant în faţa lui Dumnezeu", alterându-se firea şi nu insul, prin hiatul ei logic, şi aceasta chiar dacă se speră că perechea "Firea şi insul" ar fi, de fapt, "cheia însuşirilor", ea continuă însă să rămână un "cadru prea larg pentru ins". În aceeaşi manieră de crochiu filosofic este comentat şi *chipul* (adică *faţa*, ca "sens cognitiv al individuaţiei", rotunjind trinitatea "chip, rost, soartă" şi spărgând "conceptul de persoană") şi perechile *bărbat-femeia*, *rost-soartă*, alte *categorii* (fiind averea, starea, tăria), precum şi Dumnezeu, ca "operator real", în "lumea cu întâmplările ei bune şi rele, ca o haină a lui, ca o mantie de aparenţe" (*Vol. cit.* – p. 91).

Cât priveşte "dimensiunea românească a existenţei", ea trebuie înţeleasă ca un punct de convergenţă al filosofilor români, la care se ajunge printr-o trudnică distilare a gândirii. Studiind "mentalităţile colective" şi prejudecăţile care alcătuiesc "apriorismul etnic" românesc şi polemizând astfel cu Cioran, care afirmase că nădejdea de salvare a naţiunilor în faţa lui Dumnezeu nu se poate întâmpla decât dacă acestea "*îl realizează*", M. Vulcănescu îşi face cunoscută impresia că "fiecare popor are, lăsată de Dumnezeu, o faţă proprie, un chip al lui de a vedea lumea şi de a o răsfrânge pentru alţii..." (*Vol. cit.* – p. 91). De altminteri, în limpezirea acestui aspect stă şi *scopul cercetării ispitelor noastre* care, cu toată suspiciunea de *sterilitate* care planează asupra lor, apar, în fapt, drept "izbânzi... ale fiinţei raţionale", datorate, în bună măsură, "precursorilor". În acest sens, în baza categoriilor kantiene, Vulcănescu îşi începe trudnica căutare, urmând că *existenţa* este, în "loc" şi "vreme", o *devenire*, mai întâi, apoi *firea, insul* sau *fiinţa* şi, în final, *întâmplarea* sau *faptul*; "fiinţa fiinţei" fiind şi apoi "firea fiinţei" – Vulcănescu pune şi

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

problema "neființei" – prin toate acestea el străduindu-se să sublinieze câteva din trăsăturile configuratorii ale "afirmațiilor românești despre existență".

Cât despre *moartea mioritică*, ca mentalitate şi atitudine specific românească, Vulcănescu se declară de acord cu ideea că păstorul nu este preocupat atât de "teama de nimicire", sau de "spaima de nefiinţă", cât de "împlinirea unei ordini, a unui anumit ritual, care să-l asigure mai departe cu cele de aici, odată ce va fi trecut vămile" (*Vol. cit.* – p. 148). El descoperă, la fel ca Blaga, o asemenea *împăcare*, de fapt, o anume integrare în cosmos, cam în acelaşi sens în care şi istoricul Herodot vorbea despre "nemurirea" geţilor.

Conceptul de "spaţiu mioritic" reprezintă *o aplicaţie* adâncă şi elevată a teoriei blagiene despre matricea stilistică, în cadrul căreia, pentru prima oară în istorie, stilul românesc este privit printr-o prismă filosofică, dincolo de influenţe minore şi interferenţe întâmplătoare, Lucian Blaga desluşind şi teoretizând latenţele unui "apriorism românesc". Tratată fie excesiv de critic, fie excesiv de laudativ şi uneori persiflată, această temă merită un tratament obiectiv, deoarece ea aparţine unui vast proiect cultural, afirmat în perioada interbelică: *ideii sincronismului cultural*, întrerupt subit, după război, pentru aproape o jumătate de veac.

Conştient de necesitatea ieşirii culturii române din izolaţionism şi de asigurare a unei comunicabilităţi fireşti a ei cu celelalte culturi europene, Lucian Blaga i-a teoretizat în *Spațiul mioritic* elementele de noblețe, reliefând ceea ce credea el a fi mai de valoare în această "mare hieroglifă a dăinuirii noastre", considerată bogată "plămadă" de cultură majoră.

Credem că, aşa cum a procedat în creația literară (mai ales în cea poetică), unde Lucian Blaga, poetul expresionist, a transpus modele europene în limbaj autohton, înzestrându-le cu autenticitate, tot aşa a procedat şi filosoful Blaga în conceptul de "spaţiu mioritic", unde a încercat să desluşească, într-un plan mai vast – cel al culturii române – *tiparul* manifestării filosofice al neamului românesc.

După ce în volumul *Orizont şi stil* stabileşte factorii generali (vectorii sau agenţii) care, prin acţiunea lor conjugată, constituie *complexul determinat* al "matricii stilistice" (rezumat la: orizonturile spaţial-temporale; accentul axiologic afirmativ sau negativ; atitudinea anabasică, catabasică sau neutră; năzuința formativă, şi alţii, secundari), gânditorul român *aplică* această teorie la cultura românească, în atât de prestigioasa şi, în acelaşi timp, atât de contestata lucrare din 1936 – *Spațiul mioritic* – intuind şi conceptualizând teza sa de spre configurația specifică a sufletului românesc.

Încă din tinereţe, Blaga s-a manifestat împotriva "etnicismului cazon", în eseurile sale publicate în presa vremii considerând că un gânditor (ca şi un artist) înregistrează o certă izbândă apropiindu-se de mitologiile şi cosmogoniile străvechi, care s-au refugiat de asaltul civilizator tocmai în hăţişurile psihologiei autohtone, deoarece ele înseşi izvorăsc dintr-un act de revelare metafizică, fiind îndelung modelate în unghiul improvizaţiei de către categoriile stilistice (deja menţionate).

Lucian Blaga ne avertizează însă că în configurarea teoriei sale despre românism "ne-am refuzat aportul cert sau problematic al elementelor de natură istorică", precum şi de "speculaţii în preajma unor elemente de situare istorică, precum dacismul, slavismul, romanitatea" (*Spațiul mioritic* – p. 216), filosoful elogiind înfloritoarea cultură populară românească, încropită şi perpetuată aici, "pe un tărâm de cumpănă", care ne-a fost dat să-l luminăm "cu floarea noastră de mâine" (*Vol. cit.*, p. 220).

Departe de a încheia un "dosar de receptare" a *Spațiului mioritic*, se înţelege că în această sinteză am cuprins doar câteva dintre cele mai semnificative, mai spectaculoase şi mai bogate "ecouri" critice la adresa operei blagiene, datorate celor mai remarcabili reprezentanţi ai filosofiei şi culturii noastre, înregistrate într-o vreme tulbure şi neliniştită, deloc favorabilă

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)

manifestărilor culturale autentice, aşa cum a fost cea din preajma şi din timpul celui de-al doilea război mondial.

Deocamdată, ne rezumăm la atât. Alte "ecouri" ale *Spaţiului mioritic* – stârnite în perioada interbelică şi cea postbelică (stalinistă) – le-am "filtrat" şi cuprins în studii separate.

BIBLIOGRAFIE

Constantin Noica – *Pagini despre sufletul românesc*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1991.
Vasile Băncilă – *Lucian Blaga – energie românească*, Timişoara, Ed. Marineasa, 1995.
Nichifor Crainic – *Puncte cardinale în haos*, Iaşi, Ed. Timpul, 1996.
Nichifor Crainic – *Nostalgia paradisului*, Iaşi, Ed. Moldova, 1994.
x x x – *Saeculum*, Anul I, nr. 1–3/ 1943 (Sibiu).
Lucian Blaga – *Ceasornicul de nisip*, Cluj, Ed. Dacia, 1973.
Dumitru Micu – *Gândirea şi gândirismul*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1975.
Dumitru Stăniloae – *Poziţia dlui Lucian Blaga faţă de Creştinism şi Ortodoxie*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidecezane, 1942.
Dan Botta – *Limite şi alte eseuri*, Bucureşti, Ed. Crater, 1996.
Dan Botta – *Cazul Blaga*, Bucureşti, Ed. Bucovina I. E. Torouţiu, 1941.
x x x – *Sociologia românească*, Anul III, nr. 4–6, aprilie-iunie 1938, Bucureşti.
N. Bagdasar – *Scrieri* (ediţie de Gh. Vlăduţescu), Bucureşti, Ed. Eminescu, 1988
G. Călinescu – *Istoria literaturii române* (de la origini până în prezent), ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Ed. Minerva, 1985.
Petru Comarnescu – *Kalokagathon*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1985.
Mircea Vulcănescu – *Dimensiunea românească a existenţei*, Bucureşti, Ed. Fund. Culturale Române, 1991.
Lucian Blaga – *Spaţiul mioritic*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1994.

BDD-A2976 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:49 UTC)